

Inhaltsverzeichnis

E i n l e i t u n g

von Rolf Lieberwirth und Frank-Michael Kaufmann

1. Entstehung und Entwicklung der Sachsenriegel-Glosse	XVII
2. Erste Pläne für eine textkritische Edition der Sachsenriegel-Glosse	XLIV
3. Die Monumenta Germaniae Historica und die Edition der Sachsenriegel-Glosse	XLIX
4. Das Ordnungssystem der Glossenhandschriften	LVII
5. Die für die Edition ausgewählten Handschriften	LX
6. Beschreibung der Handschriften . . . . . Berlin, Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz, Ms. germ. fol. 942 (B)	LXII
Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, Cod. Guelf. A. d. Extravagantes (W)	LXV
Heidelberg, Universitätsbibliothek, Cod. Pal. Germ. 165 (H)	LXVIII
7. Zur Textgestaltung	LXX
Abkürzungsverzeichnis	LXXIII
Quellen- und Literaturverzeichnis	LXXVI
Siglen	LXXXII
Abbildungen	nach S. LXIV

E d i t i o n

Glossen zum Sachsenriegel-Landrecht – Buch’sche Glosse

Register

Register (in der Reihenfolge der Artikel)	3
Sachregister	69

Vorreden

Vorrede in Strophen	81
Vorrede in Reimpaaren	84

<i>Glossenprolog</i>	91
<i>Prologus</i>	109
<i>Textus prologi</i>	110
<i>Vorrede „von der Herren Geburt“</i>	123
<i>Buch I</i>	
<i>I 1 (I 1)</i>	133
<i>I 2 (I 2 § 1-4)</i>	140
<i>I 3 (I 3 § 1-3)</i>	143
<i>I 4 (I 4)</i>	163
<i>I 5 (I 5 § 1-3; I 6 § 1)</i>	166
<i>I 6 (I 6 § 2-5; I 7)</i>	175
<i>I 7 (I 8 § 1-3)</i>	184
<i>I 8 (I 9 § 1-6)</i>	187
<i>I 9 (I 10)</i>	193
<i>I 10 (I 11)</i>	196
<i>I 11 (I 12)</i>	198
<i>I 12-13 (I 13 § 1-2; I 14 § 1-2)</i>	200
<i>I 14 (I 15 § 1-2)</i>	207
<i>I 15 (I 16 § 1)</i>	213
<i>I 16 (I 16 § 2; I 17 § 1-2)</i>	218
<i>I 17 (I 18 § 1-3)</i>	226
<i>I 18 (I 19 § 1-2)</i>	233
<i>I 19 (I 20 § 1-5)</i>	235
<i>I 20 (I 20 § 6-9; I 21 § 1-2)</i>	241
<i>I 21 (I 22 § 1-5)</i>	253
<i>I 22 (I 23 § 1-2)</i>	257
<i>I 23 (I 24 § 1-4)</i>	264
<i>I 24 (I 25 § 1-4)</i>	267
<i>I 25 (I 25 § 5)</i>	280
<i>I 26 (I 27 § 1-2)</i>	283
<i>I 27 (I 28)</i>	286
<i>I 28 (I 29)</i>	289
<i>I 29 (I 30)</i>	294
<i>I 30 (I 31 § 1-2)</i>	296
<i>I 31 (I 32)</i>	300
<i>I 32 (I 26)</i>	303
<i>I 33 (I 33)</i>	304

<i>I 34 (I 34 § 1-3)</i>	307
<i>I 35 (I 35 § 1-2)</i>	313
<i>(I 36 § 1-2)</i>	317
<i>I 36 (I 37; I 38 § 1)</i>	319
<i>I 37 (I 38 § 2-3)</i>	324
<i>I 38 (I 39)</i>	327
<i>I 39 (I 40)</i>	329
<i>I 40 (I 41)</i>	331
<i>I 41 (I 42 § 1-2)</i>	334
<i>I 42 (I 43)</i>	339
<i>I 43 (I 44)</i>	340
<i>I 44 (I 45 § 1-2)</i>	343
<i>I 45 (I 46; I 47 § 1)</i>	348
<i>I 46 (I 47 § 2)</i>	349
<i>I 47 (I 48 § 1-3 erste Hälfte)</i>	352
<i>I 48 (I 48 § 3 zweite Hälfte)</i>	356
<i>I 49 (I 49; I 50 § 1-2)</i>	357
<i>I 50 (I 51 § 1-5)</i>	362
<i>I 51 (I 52 § 1-4)</i>	371
<i>I 52 (I 53 § 1-4)</i>	377
<i>I 53 (I 54 § 1-5)</i>	386
<i>I 54 (I 55 § 1-2)</i>	395
<i>I 55 (I 56)</i>	401
<i>I 56 (I 57)</i>	405
<i>I 57 (I 58 § 1-2)</i>	408
<i>I 58 (I 59 § 1-2)</i>	414
<i>I 59 (I 60 § 1-2; I 61 § 2-4)</i>	420
<i>I 60 (I 60 § 3; I 61 § 1. 5; I 62 § 1-2)</i>	432
<i>I 61 (I 62 § 3-11)</i>	444
<i>I 62 (I 63 § 1-5)</i>	450
<i>I 63 (I 64; I 65 § 1-2)</i>	458
<i>I 64 (I 65 § 3-4)</i>	464
<i>I 65 (I 66 § 1-3)</i>	471
<i>I 66 (I 67 § 1-2; I 68 § 1)</i>	474
<i>I 67 (I 68 § 2-5)</i>	479
<i>I 68 (I 69)</i>	487
<i>I 69 (I 70 § 1-3)</i>	491
<i>I 70 (I 71)</i>	503

[*Teil 2*]*Buch II*

<i>II 1 (II 1)</i>	513
<i>II 2 (II 2; II 3 § 1)</i>	519
<i>II 3 (II 3 § 2-3)</i>	523
<i>II 4 (II 4 § 1-2)</i>	531
<i>II 5 (II 5 § 1-2)</i>	536
<i>II 6 (II 6 § 1-4)</i>	541
<i>II 7 (II 7; II 4 § 3)</i>	546
<i>II 8 (II 8)</i>	552
<i>II 9 (II 9 § 1-3; II 10 § 1-2)</i>	554
<i>II 10 (II 10 § 3-6)</i>	560
<i>II 11 (II 11 § 1-2)</i>	566
<i>II 12 (II 11 § 3-4; II 12 § 1-15)</i>	574
<i>II 13 (II 13 § 1-8)</i>	598
<i>II 14 (II 14 § 1-2)</i>	610
<i>II 15 (II 15 § 1-2)</i>	618
<i>II 16 (II 16 § 1-9)</i>	624
<i>II 17 (II 17 § 1-2)</i>	632
<i>II 18 (II 18 § 1-2)</i>	638
<i>II 19 (II 19 § 1-2)</i>	642
<i>II 20 (II 20 § 1)</i>	647
<i>II 21 (II 20 § 2; II 21 § 1-5)</i>	650
<i>II 22 (II 22 § 1-5)</i>	657
<i>II 23 (II 23)</i>	666
<i>II 24 (II 24 § 1-2)</i>	672
<i>II 25 (II 25 § 1-2)</i>	681
<i>II 26 (II 26 § 1-6)</i>	687
<i>II 27 (II 27 § 1-4)</i>	695
<i>II 28 (II 28 § 1-4)</i>	705
<i>II 29 (II 29)</i>	711
<i>II 30 (II 30)</i>	717
<i>II 31 (II 31 § 1-3)</i>	720
<i>II 32 (II 34 § 1-2)</i>	725
<i>II 33 (II 35)</i>	733
<i>II 34 (II 36 § 1-8)</i>	737

<i>II 35 (II 39 § 1; II 37 § 1-3; II 39 § 2; II 38)</i>	752
<i>II 36 (II 32 § 1-3)</i>	761
<i>II 37 (II 33)</i>	766
<i>II 38 (II 40 § 1-5)</i>	769
<i>II 39 (II 41 § 1-2)</i>	777
<i>II 40 (II 42 § 1-4)</i>	785
<i>II 41 (II 43 § 1-2)</i>	792
<i>II 42 (II 44 § 1-3)</i>	795
<i>II 43 (II 45)</i>	804
<i>II 44 (II 46 § 1-4)</i>	807
<i>II 45 (II 47 § 1-3)</i>	810
<i>II 46 (II 47 § 4-5; II 48 § 1-12)</i>	814
<i>II 47 (II 49 § 1-2)</i>	823
<i>II 48 (II 50; II 51 § 1)</i>	825
<i>II 49 (II 51 § 2)</i>	827
<i>II 50 (II 52 § 1-2; II 51 § 3)</i>	829
<i>II 51 (II 53)</i>	834
<i>II 52 (II 54 § 1-6)</i>	837
<i>II 53 (II 55)</i>	843
<i>II 54 (II 56 § 1-3)</i>	845
<i>II 55 (II 57)</i>	849
<i>II 56 (II 58 § 1-3)</i>	851
<i>II 57 (II 59 § 1-4)</i>	855
<i>II 58 (II 60 § 1-2)</i>	863
<i>II 59 (II 61 § 1-5)</i>	867
<i>II 60 (II 62 § 1-2)</i>	872
<i>II 61 (II 62 § 3; II 63 § 1-2)</i>	877
<i>II 62 (II 64 § 1-5)</i>	882
<i>II 63 (II 65 § 1-2)</i>	889
<i>II 64 (II 66 § 1-2)</i>	892
<i>II 65 (II 67)</i>	898
<i>II 66 (II 68)</i>	900
<i>II 67 (II 69)</i>	901
<i>II 68 (II 70; II 71 § 1)</i>	903
<i>II 69 (II 71 § 2-5)</i>	904
<i>II 70 (II 72 § 1-5)</i>	908

Buch III

<i>III 1 (III 1 § 1-2)</i>	915
<i>III 2 (III 2)</i>	923
<i>III 3 (III 3)</i>	928
<i>III 4 (III 4 § 1-2)</i>	931
<i>III 5 (III 5 § 1-5)</i>	942
<i>III 6 (III 6 § 1-3)</i>	953
<i>III 7 (III 7 § 1-4)</i>	962
<i>III 8 (III 8)</i>	972
<i>III 9 (III 9 § 1-5)</i>	978
<i>III 10 (III 10 § 1-3)</i>	993
<i>III 11 (III 11)</i>	998
<i>III 12 (III 12 § 1-2)</i>	1003
<i>III 13 (III 13)</i>	1009
<i>III 14 (III 14 § 1-2)</i>	1013
<i>III 15 (III 15 § 1-4)</i>	1017
<i>III 16 (III 16 § 2. 3. 1)</i>	1022
<i>III 17 (III 17 § 1-2; III 18 § 1-2)</i>	1026
<i>III 18 (III 19)</i>	1035
<i>III 19 (III 20 § 1-3)</i>	1042
<i>III 20 (III 21 § 1-2)</i>	1047
<i>III 21 (III 22 § 1-3)</i>	1057
<i>III 22 (III 23)</i>	1064
<i>III 23 (III 24 § 1-2)</i>	1066
<i>III 24 (III 25 § 1-3)</i>	1073
<i>III 25 (III 26 § 1-3)</i>	1079
<i>III 26 (III 27; III 28 § 1-2)</i>	1088
<i>III 27 (III 29 § 1-2)</i>	1098

[Teil 3]

<i>III 28 (III 30 § 1-2)</i>	1105
<i>III 29 (III 31 § 1-2)</i>	1113
<i>III 30 (III 31 § 3; III 32 § 1)</i>	1117
<i>III 31 (III 32 § 2-10)</i>	1125
<i>III 32 (III 33 § 1-5; III 34 § 1-3)</i>	1134

<i>III 33 (III 35 § 1-2)</i>	1142
<i>III 34 (III 36 § 1-2)</i>	1146
<i>III 35 (III 37 § 1-4)</i>	1148
<i>III 36 (III 38 § 1-5)</i>	1154
<i>III 37 (III 39 § 1-4; III 40 § 1)</i>	1160
<i>III 38 (III 40 § 2-4)</i>	1169
<i>III 39 (III 41 § 1-4)</i>	1174
<i>III 40 (III 42 § 1-6)</i>	1181
<i>III 41 (III 43 § 1-2)</i>	1205
<i>III 42 (III 44 § 1-3)</i>	1211
<i>III 43 (III 45 § 1-11; III 46 § 1-2)</i>	1223
<i>III 44-45 (III 51 § 1-2; III 47 § 1-2;</i> <i>III 48 § 1-4; III 49; III 50)</i>	1240
<i>III 46 (III 52 § 1-3)</i>	1250
<i>III 47 (III 53 § 1-3)</i>	1258
<i>III 48 (III 54 § 1-4)</i>	1268
<i>III 49 (III 55 § 1-2; III 56 § 1-3)</i>	1281
<i>III 50 (III 57 § 1-2)</i>	1292
<i>III 51 (III 58 § 1-2)</i>	1303
<i>III 52 (III 59 § 1-2)</i>	1305
<i>III 53 (III 60 § 1-3)</i>	1319
<i>III 54 (III 61 § 1-4)</i>	1326
<i>III 55 (III 62 § 1-3)</i>	1331
<i>III 56 (III 63 § 1-3)</i>	1334
<i>III 57 (III 64 § 1-11)</i>	1352
<i>III 58 (III 65 § 1-2)</i>	1362
<i>III 59 (III 66 § 1-4)</i>	1371
<i>III 60 (III 67)</i>	1376
<i>III 61 (III 68 § 1-2)</i>	1379
<i>III 62 (III 69 § 1-3)</i>	1384
<i>III 63 (III 70 § 1-2)</i>	1391
<i>III 64 (III 71 § 1-2)</i>	1399
<i>III 65 (III 74)</i>	1404
<i>III 66 (III 72; III 73 § 1-3)</i>	1407
<i>III 67 (III 75 § 1-3; III 76 § 1-2)</i>	1417
<i>III 68 (III 76 § 3-5)</i>	1424
<i>III 69 (III 77 § 1-2)</i>	1440

<i>III 70 (III 78 § 1-5)</i>	1446
<i>III 71 (III 78 § 6-9)</i>	1464
<i>III 72 (III 79 § 1-3; III 80 § 1-2; III 81 § 1)</i>	1472
<i>III 73 (III 81 § 2)</i>	1485
<i>Epilog</i>	1487
<i>III 74 (III 82 § 1) mit Zwischenstück</i>	1489
<i>III 75 (III 82 § 2; III 83 § 1-2)</i>	1492
<i>III 76 (III 83 § 3; III 84 § 1)</i>	1496
<i>III 77 (III 84 § 2-3; III 85 § 1-4)</i>	1499
<i>III 78 (III 86 § 1-2)</i>	1506
<i>III 79 (III 87 § 1-4)</i>	1509
<i>III 80 (III 88 § 1-5)</i>	1513
<i>III 81 (III 89)</i>	1515
<i>III 82 (III 90 § 1-3)</i>	1516
<i>III 83 (III 91 § 1)</i>	1518
<i>III 84 (III 91 § 2-3)</i>	1519

A n h a n g

<i>Handschriften, Handschriften-Fragmente und Drucke</i>	
<i>der Glosse zum Sachsen-Spiegel-Landrecht</i>	
<i>Handschriften und Handschriften-Fragmente</i>	1523
<i>Drucke</i>	1552
<i>Konkordanz der Handschriften-Numerierung</i>	1555
<i>Kontraktionen und Substitutionen (B - W)</i>	
<i>Kontraktionen</i>	1561
<i>Substitutionen</i>	1566
<i>Konkordanz zur Artikelzählung</i>	1567
<i>Synopse der Handschriften B, W und H</i>	1571
<i>Die Textrubriken in B und W</i>	1587
<i>Artikelzählung zum keyserrech</i>	
<i>Sachsen-Spiegel-Landrecht - Schwaben-Spiegel</i>	
<i>(keyserrech)</i>	1599
<i>Die keyserrech-Zählung in B und W</i>	1604

R e g i s t e r

<i>Namen</i>	1613
<i>Quellen</i>	
<i>Bibel</i>	1623
<i>Corpus iuris civilis</i>	
<i>Institutionen</i>	1626
<i>Digesten</i>	1633
<i>Codex</i>	1644
<i>Authentiken</i>	1655
<i>Novellen</i>	1655
<i>Accursius, Glosse zum Corpus iuris civilis</i>	
<i>Institutionen</i>	1660
<i>Digesten</i>	1661
<i>Codex</i>	1661
<i>Novellen</i>	1662
<i>Corpus iuris canonici</i>	
<i>Decretum Gratiani</i>	1662
<i>Johannes Teutonicus, Glosse zum</i>	
<i>Decretum Gratiani</i>	1671
<i>Liber Extra</i>	1671
<i>Bernhard de Botone Parmensis,</i>	
<i>Glosse zum Liber Extra</i>	1676
<i>Liber Sextus</i>	1677
<i>Johannes Andreeae, Glosse zum Liber Sextus</i> . . .	1678
<i>Clementinen</i>	1678
<i>Libri feudorum</i>	1678
<i>Sachsenspiegel-Landrecht</i>	1679
<i>Glosse zum Sachsenspiegel-Landrecht</i>	1693
<i>Sachsenspiegel-Lehnrecht</i>	1695
<i>Weitere Rechtsquellen</i>	1696
<i>Literarische Quellen</i>	1696